

УДК 332.8:338.49

А.О. ВОЛКОВА, молодший науковий співробітник  
Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ

## ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ У ТАРИФНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

**Ключові слова:** принцип справедливості, тарифна політика, ціна, тариф, економічно обґрунтований тариф, витрати, житлово-комунальні послуги, комунальні послуги.

*Розглянуто сучасний стан тарифної політики держави у сфері житлово-комунальних послуг (ЖКП) та відзначено важливу роль у її формуванні принципу справедливості. Окреслено проблеми реалізації принципу справедливості у тарифній політиці держави у сфері ЖКП. Обґрунтовано, що ЖКП спрямовані на задоволення базових потреб населення та є першочерговими для забезпечення життєдіяльності. Доведено, що дослідження справедливості як визначального державобудівничого принципу, його ролі у формуванні тарифної політики держави у сфері ЖКП має комплексний характер.*

**Вступ.** Іноді справедливість уявляється чимось ефемерним та декларативним, що використовують передусім для підсилення враження, збудження уяви та додання значущості певній події. Справедливістю часто спекулюють політики, що часом викривляє її справжню цінність та істинність [1, с. 5]. Тому розглядаючи справедливість як складову частину державної політики, потрібно пам'ятати, що сама ідея справедливості повинна бути основоположною у законодавстві сучасного демократичного суспільства, у якому право розглядається як нормативно закріплена справедливість. Водночас, права та свободи громадян, які гарантуються справедливістю, не повинні бути предметом політичного торгу або ж калькуляції соціальних інтересів [2, с. 38]. Таким чином, незважаючи на будь-які можливі політичні зміни (зміну політичного курсу, правлячої еліти, ідеологічної перебудову, реструктуризації системи управління державою тощо) [3, с. 243], відображення та дотримання принципу справедливості під час формування державної політики є одним із найважливіших завдань. Сьогодні абсолютно неможливо уявити собі сучасне життя без таких найцінніших та соціально значущих ресурсів як вода, тепло, електроенергія, а також природний газ. Від доступності цих ресурсів залежить рівень комфорту, якості та безпеки життя громадян, що безпосередньо впливає на рівень соціальної напруженості в суспільстві та на ставлення громадян до влади. А кожна особа, відповідно до ч. 1 ст. 25 Загальної декларації прав людини має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї [4], яке знайшло відображення й у положеннях ст. 48 Конституції України [5].

Конституційне закріплення права на достатній життєвий рівень ще не означає, що Україна зобов'язується забезпечити кожну лю-

дину в країні достатнім харчуванням, одягом і житлом. Зрозуміло, що держава не може і не повинна роздавати всім громадянам матеріальні блага, але вона зобов'язана як учасник Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та держава, яка проголосила себе соціальною, створювати належні соціальні умови для кожної особи, щоб та змогла знайти роботу, придбати у власність житло, забезпечивши достатню матеріальну базу життєдіяльності для себе і своєї сім'ї [6, с. 245]. Тому держава не пасивний спостерігач у процесі реалізації соціальних прав громадян, вона є активним учасником.

Враховуючи викладене, треба зазначити, що на сьогодні одним із найістотніших факторів, що визначає інерційність розвитку системи забезпечення життєдіяльності населення України, залишається незбалансована та непрозора тарифна політика держави у сфері житлово-комунальних послуг (ЖКП) та, найголовніше, український низький рівень впровадження принципу справедливості під час її формування, попри наявність в економічній системі держави передумов для його утвердження.

Важливо зазначити, що саме проголошення на конституційному рівні України як соціальної та правової держави є передумовою для відображення принципу справедливості в тарифній політиці держави у сфері ЖКП, зокрема шляхом урахування платоспроможності населення під час її формування. Дане твердження зумовлене тим, що через зростання вартості ЖКП, яке розпочалося у 2015 р. з майже триразового підвищення ціни на газ, що призвело до підвищення тарифу на електроенергію та синхронного зростання ціни на тепло та воду — як на гарячу (у структурі вартості якої ціна на газ займає близько 60 %), так і на холодну, витрати на оплату ЖКП стали суттєвою складовою бюджету кожної родини.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемі формування та регулювання тарифної політики у сфері ЖКП висвітлювали у своїх дослідженнях О. Амосов, С. Барулін, І. Батіна, О. Вавричук, Є. Градобоева, Н. Гура, К. Каменева, О. Коцюрба, Н. Матвеева, Т. Новікова, Г. Онищук, В. Полуянов, В. Хобта та ін. Нині ці науковці погоджуються з неефективністю сучасного механізму тарифоутворення у сфері ЖКП та наголошують на необхідності його урегулювання відповідно до сучасних

умов суспільного та державного розвитку. Але на необхідність урахування принципу справедливості під час формування тарифної політики держави у сфері ЖКП науковці вказують доволі фрагментарно, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

**Метою** статті є дослідження сучасного стану впровадження принципу справедливості під час формування тарифної політики у сфері ЖКП.

**Результати дослідження.** За результатами опитування населення України, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у травні 2017 р., 45 % громадян вважають, що після низького рівня зарплат і пенсій підвищення цін на комунальні послуги є однією із трьох основних проблем населення. А воєнні події на Сході України 53 % населення вважають найважливішою проблемою. Цікаво, що в аналогічному опитуванні у липні 2016 р. найбільшою проблемою для 70 % українців було зростання тарифів [7]. Наразі доводиться констатувати, що реформи, спрямовані на створення ринку енергоресурсів в Україні та диверсифікацію джерел їхнього постачання, відбуваються зі значним підвищенням для населення вартості ЖКП та без впровадження ефективних компенсаторних механізмів соціального та економічного захисту громадян.

Як повідомив під час презентації звіту Програми розвитку ООН щодо людського розвитку представник ООН в Україні Ніл Уокер, за межею бідності в Україні живуть 60 % населення. Окрім того, в Україні є 2,8 млн людей з інвалідністю та 1,6 млн внутрішньо перемішених осіб унаслідок збройного конфлікту [8]. Через низьку платоспроможність громадян оплата ЖКП для переважної більшості стала непосильним тягарем, що у свою чергу призвело до зростання боргових зобов'язань населення перед надавачами таких послуг та збільшення соціальної напруги у суспільстві.

Так, зuboжіння, що триває, підтверджує й офіційна державна статистика, зокрема на кінець вересня 2017 р. заборгованість населення зі сплати послуг становила, млрд грн: за газопостачання — 10,9, за централізоване опалення та гаряче водопостачання — 7,1, за утримання будинків і споруд та прибудинкових територій — 3,0, за централізоване водопостачання та водовідведення — 2,1, за вивезення побутових відходів — 0,4, за електроенергію — 3,3 [9].

На виконання постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку погашення реструктуризованої заборгованості та внесення поточних платежів за житлово-комунальні послуги» від 27.06.2003 № 976 [10] у січні—вересні 2017 р. з населенням було укладено 64,4 тис. договорів щодо погашення реструктуризованої заборгованості на загальну суму 295,2 млн грн. Тоді як сума внесених платежів, з урахуванням довгострокових договорів, становила лише 120,7 млн грн [9].

Відповідно у вересні 2017 р. населенням країни було сплачено за ЖКП 3,8 млрд грн (106,9 % нарахованих за цей період сум), за електроенергію — 2,5 млрд грн, що дорівнює 93,1 % нарахованих за цей період сум [9]. При цьому середні нарахування за ЖКП, з урахуванням електроенергії (з розрахунку 150 кВт·год), становили у вересні 2017 р. 539,4 грн на одного власника особового рахунку. Так, для порівняння: у 2016 р. українці сплатили за ЖКП 60,053 млрд грн, або 82,8 % нарахованих за цей період сум, що на 23,6 % більше, ніж у 2015 р. (рівень оплати становив 95,4 %).

Варто зазначити, що із кожним підвищенням цін і тарифів на ЖКП говорити про відображення принципу справедливості під час формування тарифної політики держави у сфері ЖКП абсолютно безпідставно, оскільки він не береться до уваги взагалі. Тому ці проблеми ще більше загострюються та призводять до незадоволення суспільства політикою держави із зазначених вище питань.

Згідно з ч. 1 ст. 4 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 № 1875-IV (далі Закон) законодавство України у сфері ЖКП базується на Конституції України і складається з нормативно-правових актів у галузі цивільного, житлового законодавства, цього Закону та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері ЖКП [11].

Відповідно до п.п. 5—7 ч. 1 ст. 2 Закону державна політика у сфері ЖКП базується, зокрема, на таких принципах:

— забезпечення рівних можливостей доступу до отримання мінімальних норм ЖКП для споживачів незалежно від соціального, майнового стану, віку, місцеперебування та форми власності юридичних осіб тощо;

— дотримання встановлених стандартів, нормативів, норм, порядків і правил щодо кількості та якості ЖКП;

— забезпечення соціального захисту мало-забезпечених громадян [11].

Виділяють основні принципи, на яких базується державна тарифна політика у сфері ЖКП. Відповідно до п. 3 та п. 4 ч. 1 ст. 2 Закону ними є:

- принцип забезпечення функціонування підприємств, установ та організацій, що виробляють, виконують та / або надають ЖКП, на умовах самофінансування та досягнення рівня економічно обґрунтованих витрат на їхнє виробництво;

- принцип регулювання цін / тарифів на ЖКП з урахуванням досягнутого рівня соціально-економічного розвитку, природних особливостей регіону та технічних можливостей [11].

У зв'язку з тим, що принцип — це першооснова, підстава, аксіома, постулат, передумова знання, керівна ідея, центральне поняття, ланка, яка пов'язує поняття, відправний пункт пояснення, основоположне теоретичне знання, вираження необхідності або закону явищ, одна з логічних функцій закону [12, с. 12], то принципи державного регулювання тарифів у сфері ЖКП відповідно можна визначити як керівні положення, ідеї, які покладені в основу діяльності, що визначають зміст і цілі державного регулювання у цій сфері.

З урахуванням викладених принципів державного регулювання тарифів у сфері ЖКП, спершу потрібно звернути увагу на Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» від 21.12.2016 № 1801-VIII, яким закріплено, що з 01.05.2017 прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць дорівнює 1624 грн, а розмір мінімальної заробітної плати з 01.01.2017 складає 3200 грн [13].

Тобто, згідно із зазначеним вище, вартісна величина у розмірі 1624 грн є абсолютно достатньою як для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, набору продуктів харчування, мінімального набору непродовольчих товарів, так і для забезпечення мінімальним набором послуг (наприклад комунальних послуг), які у комплексі є необхідними для задоволення основних соціальних і культурних потреб громадянина.

У контексті цього заслуговує на увагу той факт, що за офіційною інформацією Міністерства соціальної політики України [14], фактичний розмір прожиткового мінімуму в цінах вересня 2017 р. у розрахунку на місяць на одну

особу абсолютно не відповідає тому прожитковому рівню, розмір якого затверджено законодавчо, оскільки фактичний прожитковий мінімум дорівнював 2980 грн, а з урахуванням суми обов'язкових платежів 3419 грн. До речі, навіть більше за мінімальну заробітну плату.

Таким чином, можна дійти висновку, що на законодавчому рівні закріплено прожитковий мінімум, який є удвічі меншим, ніж громадянам дійсно потрібно коштів для того, щоб жити або точніше вижити в умовах істотної інфляції та підвищення вартості тарифів на ЖКП. Адже сьогодні, за експертними оцінками, розмір плати за ЖКП для населення збільшився на 60 %, тоді як рівень безробіття постійно зростає. Так, за даними Державної служби статистики України, рівень безробіття серед економічно активного населення віком 15–70 років збільшився з 9,9 % у I кварталі 2016 р. до 10,1 % у I кварталі 2017 р. [9].

Також дуже важливим є той факт, що, за офіційними даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, основні економічні показники щодо економічного розвитку у розрізі регіонів України за підсумками січня—вересня 2017 р. продовжують знижуватись відносно до січня—вересня 2016 р., зокрема у сфері сільськогосподарського виробництва та капітальних інвестицій [15].

Отже варто зазначити, що попри загальне падіння економіки та абсолютну невідповідність закріпленого на законодавчому рівні прожиткового мінімуму на одну особу фактичному прожитковому мінімуму, підвищені майже удвічі тарифи на комунальні послуги протягом 2015—2017 рр., без будь-якого урахування принципу справедливості та стану платоспроможності населення, є свідченням ігнорування соціальною та правовою державою загальних принципів права, до яких, зокрема, належить і принцип справедливості.

Наразі маємо ситуацію, коли розмір оплати за ЖКП є неспіврозмірним з доходами громадян та унеможлиблює реалізацію гарантованого Конституцією України права громадян на достатній життєвий рівень.

Потребує уваги той факт, що, попри доволі значне навантаження на платників ЖКП, сучасна практика встановлення тарифів на ЖКП не забезпечує і покриття тарифами витрат підприємств житлово-комунального господарства (ЖКГ), що призводить до їхньої збитковості.

Питання дослідження справедливості як визначального державобудівничого принципу, його ролі у формуванні тарифної політики держави у сфері ЖКП має комплексний характер, який полягає у необхідності дотримання балансу інтересів і споживачів ЖКП, і суб'єктів господарювання, а також держави. Сучасний стан ЖКГ, яке є невід'ємною складовою економіки України, не задовольняє потреб ані громадян, які отримують неякісні послуги, витрачаючи при цьому суттєву складову свого доходу, ані державу, яка через збитковість ЖКП вимушена виплачувати величезні субвенції. Про реформування ЖКГ говорять часто й не один рік. Справа полягає навіть не в тому, що проблем у галузі багато, а в тому, що з плином часу вони мало й повільно вирішуються, у зв'язку з цим або перероджуються в інші проблеми, або не вирішуються взагалі.

Можна погодитись із твердженням В. Дубровського та Т. Монтян, які зазначають, що необхідність реформування сфери ЖКГ часто намагаються підмінити суто технічною модернізацією або, ще гірше, звести до підвищення тарифів для того, щоб вони покривали собівартість послуг, з одного боку, та забезпечували можливість капіталовкладень у реконструкцію та оновлення мереж і обладнання — з іншого [16, с. 1].

У зв'язку з тим, що стан ЖКГ безпосередньо впливає на процес формування тарифної політики держави у цій сфері, на сьогодні маємо говорити про комплексне реформування житлово-комунальної сфери. Враховуючи дуалістичність галузі ЖКГ та її підвищену соціальну спрямованість, першочерговою проблемою, яка постає особливо гостро у цій сфері, є саме проблема тарифоутворення. Сьогодні абсолютно зрозумілим є те, що тарифна політика держави у сфері ЖКП повинна базуватися на досягненнях двох наук, економічної та юридичної. Так, економічна наука покликана дати відповідь на питання, яким повинно бути економічне обґрунтування розміру тарифів на ЖКП, а юридична — повинна забезпечити правові форми регулювання цих тарифів, відповідні процеси їхнього встановлення, виробити механізми забезпечення законності та справедливості у цій сфері.

Важливо зазначити, що виробництво товарів (робіт, послуг) за усіх суспільно-економічних формацій характеризується такими еко-

номічними категоріями, як витрати виробництва і вартість цих товарів (це уречевлена в товарі праця людини), у свою чергу, грошовим вираженням вартості є ціна товару, а витрат на виробництва — собівартість [17, с. 69]. Ціни взагалі є центральною складовою ринкового механізму, тією його частиною, яка повинна забезпечити рівновагу між попитом та пропозицією [18, с. 82]. Так, під ціною, відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 № 5007-VI, який визначає загальні принципи формування та застосування цін, у тому числі і у випадках, коли встановлена ціна (тариф) нижче економічно обґрунтованого рівня, розуміється виражений у грошовій формі еквівалент одиниці товару [19]. У галузі ЖКГ при наданні ЖКП найчастіше використовують таку цінову категорію як тариф. Під тарифом, як правило, розуміють вартість одиниці товару чи послуг. При цьому особливість послуг полягає у тому, що вона може не мати конкретної матеріально-речової форми. Також під час надання послуг момент виробництва найчастіше співпадає з моментом споживання, що виключає необхідність у посереднику, обумовлюючи особливість оцінки послуг [20, с. 53—62].

ЖКП належать до благ, що задовольняють фізіологічні (життєвонеобхідні) потреби, це виключає можливість їхнього ранжування. Так, наприклад, комунальні послуги із газопостачання, централізованого опалення, централізованого постачання холодної води, централізованого постачання гарячої води, водовідведення споживач не зможе ранжувати з позиції того, яким із них віддати перевагу. Тобто, споживачі не можуть змінити, відмовитися або значно скоротити споживання комунальних послуг у разі підвищення тарифів.

До речі, потребує уваги той факт, що з набуттям незалежності державну політику у сфері ЖКП було спрямовано на повну оплату послуг безпосередньо їхніми споживачами, а дотації підприємствам ЖКГ з бюджету змінено на програму житлових субсидій для населення. Проте через відсутність взаємоузгоджених дій держави та органів місцевого самоврядування щодо встановлення тарифів на ЖКП, з урахуванням як реальної платоспроможності населення, так і якості цих послуг, призвели до втрати керованості цими процесами [21, с. 244—245]. Ця втрата, у свою чергу, стала однією з

причин глибокої системної кризи, у якій перебуває житлово-комунальна сфера України.

У зв'язку з цим ухвалено Закон України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009—2014 роки» від 24.06.2004 № 1869-IV. Одним із принципів якого є перехід до економічно обґрунтованих цін і тарифів за користування житлом та на комунальні послуги, запровадження надання адресних субсидій окремим категоріям громадян для компенсації витрат, пов'язаних із оплатою житла та комунальних послуг [22].

Загальновідомо, що під час переходу до ринкових відносин основні функції планового регулювання господарської діяльності на мікрорівні, а також поточне регулювання галузевої структури народного господарства необхідно замінити ціновим регулюванням [23, с. 116]. Так, за ступенем участі держави у ціно / тарифоутворенні тарифи на комунальні послуги відносяться до регульованих тарифів. А згідно з положеннями ч.ч. 2, 4 ст. 12 та ст. 15 Закону України «Про ціни і ціноутворення» державні регульовані ціни / тарифи на товари / послуги мають бути економічно обґрунтованими (забезпечувати їхню відповідність витратам на виробництво / надання товарів / послуг) та містити інвестиційну складову [19].

Під економічно обґрунтованими тарифами розуміють мінімально можливі тарифи, які є фінансовою основою поточного виробництва ЖКП, що відповідають затвердженим параметрам якості з урахуванням витрат на відтворення основних фондів (розвиток підприємства) [24, с. 25].

Поділяємо точку зору К.А. Каменевої та С.В. Баруліна, які вважають, що на сучасному етапі у процесі формування тарифів треба враховувати соціальний аспект реформування ЖКГ, у зв'язку з чим економічно обґрунтовані тарифи мають відображати об'єктивний рівень рівноважної ціни попиту та пропозиції. При цьому попит визначається обсягами та якістю послуг, підтверджених можливостями місцевого бюджету та доходами сім'ї. Пропозиції характеризують величину тарифу, що забезпечує відшкодування витрат підприємства ЖКГ на розширене відтворення за потрібного обсягу та якості робіт [25, с. 102]. На соціальному ефекті тарифної політики також робить акцент і О.Ю. Амосов, який зазначає,

що підвищення платежів за комунальні послуги повинно супроводжуватися підвищенням якості послуг [26, с. 209—210]. Так, відповідно до абз. 18 ст. 1 Закону якості ЖКП — сукупність нормованих характеристик ЖКП, що визначає її здатність задовольняти встановлені або передбачувані потреби споживача відповідно до законодавства. Суспільна значимість якості ЖКП полягає саме у здатності задовольняти як виявлені, так і передбачувані потреби споживача. Здатність задовольняти потреби можна трактувати за рівнем корисності. А корисність — це економічна категорія, що, з одного боку, поєднує якісні і кількісні характеристики будь-якого елементу економічної системи, а з іншого — відбиває вплив цих характеристик на результативність функціонування і розвитку елементів та системи в цілому [27, с. 87]. Потребує уваги той факт, що згідно зі специфікою ЖКГ у разі недоотримання підприємствами сфери частини фінансових ресурсів вони все ж таки зобов'язані забезпечувати споживачів якісними послугами. Водночас, якщо має місце підвищення платежів для населення за комунальні послуги, то воно повинно відбуватись із одночасним підвищенням якості відповідних послуг.

Оскільки проблеми незбалансованості інтересів виробників і споживачів у процесі формування тарифної політики у сфері ЖКП накопичувалися десятиліттями, варто сформулювати найпроблемніші аспекти у цій сфері:

— недотримання та неврахування принципу справедливості під час формування тарифної політики держави у сфері ЖКП;

— невідповідність тарифів якості наданих ЖКП, відсутність диференціації тарифів залежно від якості і комфортності наданих послуг;

— включення до складу тарифів необґрунтованих витрат, що безпосередньо не пов'язані із наданням ЖКП, тобто неефективність витратно-нормативного методу формування тарифів;

— непрозорість системи формування тарифів, що створює умови для зловживань, політизованість процесів формування і регулювання тарифів;

— відсутність бюджетних коштів для відшкодування різниці у тарифах підприємствам ЖКГ;

— зростання дебіторської заборгованості житлово-комунальних підприємств, зумовленої невнесенням споживачами платежів за отримані послуги [28, с. 134].

Таким чином, усі зазначені вище аспекти свідчать про неврегульованість наявного механізму тарифоутворення у ЖКГ, що зумовлює необхідність його подальшого удосконалення.

**Висновки.** Одним із істотних факторів, що визначає інерційність розвитку системи забезпечення життєдіяльності населення України, залишається незбалансована та непрозора тарифна політика держави у сфері ЖКП та, найголовніше, украй низький рівень упровадження принципу справедливості під час її формування, незважаючи на наявність в економічній системі держави передумов для його утвердження. Сьогоднішнє суспільне розуміння тарифу на комунальні послуги — це «уявний» компроміс між фінансовими можливостями споживачів і необхідністю підтримання виробництва у робочому стані з урахуванням його подальшого технічного розвитку. У результаті проведеного дослідження було:

- обґрунтовано, що ЖКП спрямовані на задоволення базових потреб населення та є першочерговими для забезпечення життєдіяльності;

- акцентовано, що проголошення України на конституційному рівні соціальною та правовою державою об'єктивно зумовлює необхідність відображення принципу справедливості під час формування тарифної політики держави у сфері ЖКП шляхом урахування платоспроможності населення, оскільки на даний час оплата ЖКП становить суттєву складову доходу української родини;

- виявлено, що з кожним підвищенням цін і тарифів на ЖКП говорити про відображення принципу справедливості під час формування тарифної політики держави у сфері ЖКП абсолютно безпідставно, оскільки цей принцип не береться до уваги взагалі;

- доведено, що дослідження справедливості як визначального державобудівничого принципу, його ролі у формуванні тарифної політики держави у сфері ЖКП має комплексний характер, що полягає у необхідності дотримання балансу інтересів усіх суб'єктів житлово-комунальної сфери.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Головченко О. Справедливість як фундаментальний принцип права у практичній площині. *Віче*. 2012. № 20. С. 5—7.
2. Ролз Д. Теорія справедливості. Пер. з англ. О. Мокровольського. — Київ, 2001. 822 с.

3. Агарков О.А. Принцип соціальної справедливості як основа методології соціально-політичного маркетингу. *Український науковий журнал. Освіта регіону. Політологія. Психологія комунікації*. 2011. № 4. С. 243—248.
4. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН від 10.12.1948. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
5. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 14.
6. Кириченко Ю.В. Пояснювальна записка щодо обґрунтування необхідності зміни статті 48 Конституції України. *Офіційний сайт Конституційної Асамблеї*. URL: <http://cau.in.ua/ua/news/id/kirichenko-juv-schodo-obruntuvannja-neobhidnosti-zmini-statti-48-konstituciji-ukrajini-776/> (дата звернення 07.09.2017).
7. Війна, інфляція чи зарплати: українці розповіли про найважливіші проблеми. URL: [https://24tv.ua/viyna\\_inflyatsiya\\_chi\\_zarplati\\_ukrayintsi\\_rozpovili\\_pro\\_nayvazhlivishi\\_problemi\\_n829472](https://24tv.ua/viyna_inflyatsiya_chi_zarplati_ukrayintsi_rozpovili_pro_nayvazhlivishi_problemi_n829472) (дата звернення 07.09.2017).
8. Україна в цифрах: 27—31 березня 2017. URL: <http://uaprom.info/article/6218-ukrayina-cifrah-27-31-bereznya.html> (дата звернення 07.09.2017).
9. Календар оприлюднення експрес-випусків Держстату у 2017 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 09.09.2017).
10. Про затвердження Порядку погашення реструктуризованої заборгованості та внесення поточних платежів за житлово-комунальні послуги: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2003 № 976. *Офіційний вісник України*. 2003. № 27. Ст. 1318.
11. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 24.06.2004 № 1875-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 47. Ст. 514.
12. Демин В.Н. Принцип как форма научного познания. Москва, 1976. 354 с.
13. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 21.12.2016 № 1801-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 3. Ст. 31.
14. Інформація щодо фактичного розміру прожиткового мінімуму за вересень 2017 р. *Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України*. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/14168.html> (дата звернення 10.10.2017).
15. Економічний розвиток у розрізі регіонів України (у січні—вересні 2017 року). Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=b6ef1c89-dcdf-40f2-a39e-c985d31f04ae> (дата звернення 15.10.2017).
16. Житлово-комунальна сфера: у пошуках господаря: Звіт, підготовлений CASE Україна в рамках проекту «Популярна економіка: моніторинг реформ» URL: <http://www.case-ukraine.com.ua/zhitlovo-komunalna-sfera-u-poshukah-gospodarya/> (дата звернення 15.10.2017).
17. Гура Н.О. Система формування тарифів на житлово-комунальні послуги. *Фінанси України*. 2007. № 4. С. 69—76.
18. Иваненко В.В. Ценообразование: учебное пособие. Харьков, 2003. 153 с.
19. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 19—20. Ст. 190.
20. Андреева В.М., Кайлюк Є.М., Шаповаленко Д.О. Маркетинг і поведінка споживача на ринку комунальних послуг: навч. посіб. для студентів спеціальності «Менеджмент організацій». Харків, 2007. 150 с.
21. Коцюрба О.Ю. Особливості тарифної політики у житлово-комунальній сфері. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2012. Вип. 22 (1). С. 244—248.
22. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009—2014 роки: Закон України від 24.06.2004 № 1869-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 46. Ст. 512.
23. Матвеева Н.М. Щодо формування економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги. *Коммунальное хозяйство городов*. 2006. № 68. С. 115—122.
24. Чернышов Л.Н. Ценовая и тарифная политика в жилищно-коммунальном хозяйстве. Москва, 1998. 248 с.
25. Каменева Е.А., Барулин С.В. Финансы жилищно-коммунального хозяйства. Москва, 2003. 192 с.
26. Амосов О.Ю. Сучасні проблеми тарифної політики в житлово-комунальній сфері. *Коммунальное хозяйство городов*. 2010. № 89. С. 208—212. URL: [http://vuzlib.com.ua/articles/book/30317-Suchasni\\_problemi\\_tarifnoi\\_p/1.html](http://vuzlib.com.ua/articles/book/30317-Suchasni_problemi_tarifnoi_p/1.html) (дата звернення 15.10.2017).
27. Горошкова Л.А., Волков В.П. Якість житлово-комунальних послуг як складова системи соціальної відповідальності підприємств галузі. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. № 3 (44). С. 86—90.
28. Вавричук О. Оптимізація тарифної політики та її вплив на дохідність підприємств житлово-комунального господарства. *Світ фінансів*. 2012. № 3. С. 133—144.

## REFERENCES

1. Holovchenko O. Spravedlyvist yak fundamentalnyi pryntsyup prava u praktychnii ploshchyni. *Viche*. 2012. No. 20: 5-7 [in Ukrainian].
2. Rolz D. Teoriia spravedlyvosti. Per. z anhl. O. Mokrvoivskoho. Kyiv, 2001 [in Ukrainian].
3. Aharkov O.A. Pryntsyup sotsialnoi spravedlyvosti yak osnova metodolohii sotsialno-politychnoho marketynhu. *Ukrainskyi naukovyi zhurnal. Osvita rehionu. Politolohia. Psykholohiia komunikatsii*. 2011. No. 4: 243-48 [in Ukrainian].
4. Zahalna deklaratsiia prav liudyny: Deklaratsiia OON vid 10.12.1948. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 2008. No. 93. St. 3103 [in Ukrainian].
5. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996. *Vidomosti Verkhoivnoi Rady Ukrainy*. 1996. No. 30. St. 14 [in Ukrainian].
6. Kyrychenko Iu.V. Poiasniuvalna zapyska shchodo obruntuvannia neobkhdnosti zminy statti 48 Konstytutsii Ukrainy. Ofitsiyni sait Konstytutsiinoi Asamblei. URL: <http://cau.in.ua/ua/news/id/kirichenko-juv-schodo-obruntuvannja-neobhidnosti-zmini-statti-48-konstituciji-ukrajini-776/> [in Ukrainian].
7. Viina, inflatsiia chy zarplaty: ukraintsi rozpovili pro naivazhlyvishi problemy. URL: [https://24tv.ua/viyna\\_inflyatsiya\\_chi\\_zarplati\\_ukrayintsi\\_rozpovili\\_pro\\_nayvazhlivishi\\_problemi\\_n829472](https://24tv.ua/viyna_inflyatsiya_chi_zarplati_ukrayintsi_rozpovili_pro_nayvazhlivishi_problemi_n829472) [in Ukrainian].
8. Ukraina v tsyfrakh: 27—31 bereznia 2017. URL: <http://uaprom.info/article/6218-ukrayina-cifrah-27-31-bereznya.html> [in Ukrainian].
9. Kalendar opryliudnennia ekspres-vypuskiv Derzhstatu u 2017 rotsi. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennia Poriadku pohashennia restrukturyzovanoi zaborhovanosti ta vnesennia potochnykh platezhiv za zhytlovo-komunalni posluhy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.06.2003 No. 976. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2003. No. 27. St. 1318 [in Ukrainian].
11. Pro zhytlovo-komunalni posluhy: Zakon Ukrainy vid 24.06.2004 No. 1875-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2004. No. 47. St. 514 [in Ukrainian].
12. Demin V.N. Printsip kak forma nauchnogo poznaniya. Moskva, 1976 [in Russian].
13. Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2017 rik: Zakon Ukrainy vid 21.12.2016 No. 1801-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2017. No. 3. St. 31 [in Ukrainian].
14. Informatsiia shchodo faktychnoho rozmiru prozhytkovoho minimumu za veresen 2017 r. Ofitsiinyi sait Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/14168.html> [in Ukrainian].
15. Ekonomichnyi rozvytok u rozrizi rehioniv Ukrainy (u sichni—veresni 2017 roku). Ministerstvo ekonomichnogo rozvytku i torhivli Ukrainy. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=b6ef1c89-dcdf-40f2-a39e-c985d31f04ae> [in Ukrainian].
16. Zhytlovo-komunalna sfera: u poshukakh hospodaria: Zvit, pidhotovlenyi CASE Ukraina v ramkakh proektu «Populiarna ekonomika: monitorynh reform» URL: <http://www.case-ukraine.com.ua/zhitlovo-komunalna-sfera-u-poshukax-gospodarya/> [in Ukrainian].
17. Hura N.O. Systema formuvannia taryfiv na zhytlovo-komunalni posluhy. *Finansy Ukrainy*. 2007. No. 4: 69-76 [in Ukrainian].
18. Ivanenko V.V. Tsenoobrazovanie: uchebnoe posobie. Har'kov, 2003 [in Russian].
19. Pro tsiny i tsinoutvorennia: Zakon Ukrainy vid 21.06.2012 No. 5007-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2013. No. 19-20. St. 190 [in Ukrainian].
20. Andreieva V.M., Kailiuk Ie.M., Shapovalenko D.O. Marketynh i povedinka spozhyvacha na rynku komunalnykh posluh: navch. posib. dlia studentiv spetsialnosti «Menedzhment orhanizatsii». Kharkiv, 2007 [in Ukrainian].
21. Kotsiurba O.Iu. Osoblyvosti taryfnoi polityky u zhytlovo-komunalnii sferi. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnogo tekhnichnogo universytetu*. 2012. Vyp. 22 (1): 244-248 [in Ukrainian].
22. Pro Zahalnodержавnu prohramu reformuvannia i rozvytku zhytlovo-komunalnogo hospodarstva na 2009-2014 roky: Zakon Ukrainy vid 24.06.2004 No. 1869-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2004. No. 46. St. 512 [in Ukrainian].
23. Matvieieva N.M. Shchodo formuvannia ekonomichno obgruntovanykh taryfiv na zhytlovo-komunalni posluhy. *Kommunalnoe khoziaistvo horodov*. 2006. No. 68: 115-122 [in Ukrainian].
24. Chernyishov L.N. Tsenovaya i tarifnaya politika v zhilishno-kommunalnom hozyaystve. Moskva, 1998 [in Russian].
25. Kameneva E.A., Barulin S.V. Finansyi zhilishno-kommunalnogo hozyaystva. Moskva, 2003. [in Russian].
26. Amosov O.Iu. Suchasni problemy taryfnoi polityky v zhytlovo-komunalnii sferi. *Kommunalnoe khoziaistvo horodov*. 2010. No. 89: 208-212. URL: [http://vuzlib.com.ua/articles/book/30317-Suchasni\\_problemi\\_taryfnoi\\_p/1.html](http://vuzlib.com.ua/articles/book/30317-Suchasni_problemi_taryfnoi_p/1.html) [in Ukrainian].

27. Horoshkova L.A., Volkov V.P. Yakist zhytlovo-komunalnykh posluh yak skladova systemy sotsialnoi vidpovidalnosti pidpriemstv haluzi. *Naukovi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. 2014. No. 3 (44): 86-90 [in Ukrainian].
28. Vavrychuk O. Optymizatsiia taryfnoi polityky ta yii vplyv na dokhidnist pidpriemstv zhytlovo-komunalnogo hospodarstva. *Svit finansiv*. 2012. No. 3: 133-144 [in Ukrainian].

Надійшла 01.11.2017

А.А. Волкова

Институт экономико-правовых исследований  
НАН Украины, г. Киев

#### ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТИ И ЕГО ОТРАЖЕНИЕ В ТАРИФНОЙ ПОЛИТИКЕ ГОСУДАРСТВА В СФЕРЕ ЖИЛИЩНО- КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ

Рассмотрено современное состояние тарифной политики государства в сфере жилищно-коммунальных услуг и отмечено важную роль в ее формировании принципа справедливости. Обозначены проблемы реализации принципа справедливости в тарифной политике государства в сфере жилищно-коммунальных услуг. Обосновано, что жилищно-коммунальные услуги направлены на удовлетворение базовых потребностей населения и для первоочередного обеспечения его жизнедеятельности. Доказано, что исследования справедливости как определяющего государство строительного принципа, его роли в формировании тарифной политики государства в сфере жилищно-коммунальных услуг имеет комплексный характер.

**Ключевые слова:** принцип справедливости, тарифная политика, цена, тариф, экономически обоснованный тариф, расходы, жилищно-коммунальные услуги, коммунальные услуги.

A.O. Volkova

Institute of Economic and Legal Researches  
of the NAS of Ukraine, Kyiv

#### THE PRINCIPLE OF EQUITY AND ITS REFLECTION IN THE TARIFF POLICY OF THE STATE IN THE FIELD OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES

The article deals with the current state of the state tariff policy in the field of housing and communal services, and noted the importance of its formation of the principle of equity. The problems of realization of the principle of justice in the tariff policy of the state in the sphere of housing and communal services are outlined. It is substantiated that housing and communal services are aimed at satisfying the basic needs of the population and are vital for life support. It is proved that the study of justice as a defining state-building principle, its role in shaping the tariff policy of the state in the field of housing and communal services is complex.

**Keywords:** principle of equity, tariff policy, price, tariff, economically justified tariff, expenses, housing and communal services.